

NOTES: NATURALESA, PRESENTACIÓ I FÓRMULES

El contingut d'aquest document està sotmès a una llicència Creative Commons d'ús obert, amb reconeixement d'autoria i sense obra derivada

<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/3.0/deed.ca>

© TERMCAT, Centre de Terminologia

Gener de 2012

Notes: Naturalesa, presentació i fórmules

Sumari

1. Naturalesa de les notes	3
2. Presentació de les notes.....	5
3. Fórmules de les notes.....	7
3.1 Notes conceptuais	7
3.2 Notes exemplificadores	7
3.3 Notes relacionals.....	8
3.4 Notes lingüístiques	9

Introducció

De tots els camps que componen la fitxa d'un terme, la nota és sens dubte el menys subjecte a regulació. El motiu d'aquesta circumstància és que es tracta d'un camp obert (a diferència d'àrees temàtiques, tancades amb relació al producte, i de categories lèxiques i fonts, tancades de manera general), d'un camp sense una funció ben delimitada (a diferència de tots els altres, definició inclosa) i d'un camp sense una estructura formal establerta (a diferència, altra vegada, de les definicions, en què hi ha variacions sobre un esquema fixat).

Aquesta circumstància fa que la nota es configuri sovint com un calaix de sastre i que la subjectivitat en el tractament hi sigui molt elevada. Ara bé, tot i aquestes qüestions inherents, convé que hi hagi també una delimitació d'abast i uns principis d'estructura que evitin al màxim les solucions diferents, les redaccions divergents de manera innecessària i, en conjunt, la sensació de caos i desorientació que pot generar en l'usuari tanta diversitat.

Com que les notes ja han estat abordades en el capítol 2.4.7 d'*El diccionari terminològic* (pàg. 175-192), en aquesta pàgina es presentaran molt esquemàticament els punts desenvolupats en aquesta obra (quina mena d'informació és adequat recollir a la nota, punt 1, i com s'hauria de presentar, punt 2), mentre que es prestarà una atenció especial a les fórmules considerades adequades per als casos més freqüents (punt 3).

1. Naturalesa de les notes

Les notes dels termes poden recollir informació complementària respecte a qualsevol altre camp públic de la fitxa (àrea temàtica, denominació, equivalents, categoria lèxica i definició), referències a exemples o a altres termes i consideracions lingüístiques; a més, en cas de no haver-hi definició, també poden servir per fer una caracterització bàsica del concepte que orienti l'usuari.

Pel que fa a la **informació complementària**, la dificultat principal és establir el límit entre la informació que s'ha de vehicular com a definició i la informació que s'ha de vehicular com a nota.

Com a norma general, la definició ha de recollir els trets essencials i també els més característics del concepte, mentre que queden per a la nota les referències de tipus enciclopèdic sobre precisions, evolució històrica, distribució geogràfica, valoracions, escales diferents de mesura (per a una magnitud), creació del terme...

Per exemple:

acant *n m*

CONSTRUCCIÓ > ARQUITECTURA Element decoratiu que imita la fulla d'acant.

Nota: L'acant és característic dels capitells d'ordre corinti i compost.

zona UTM *n f*

CARTOGRAFIA Cada una de les vuit parts de 8° de latitud en què és dividit cada un dels 60 fusos de la xarxa bàsica UTM.

Nota: La designació de cada zona s'expressa pel número del fus i la lletra de la faixa latitudinal als quals pertany.

Pel que fa a les **referències a exemples o a altres termes**, es tracta dels casos en què se citen referents concrets apuntats per la denominació o bé es fa referència a termes que hi mantenen alguna relació, sigui per la forma (semblança amb una denominació o un equivalent) o pel significat (termes subordinats, termes coordinats, termes pròxims).

De tots aquests casos, un dels més interessants és la distinció entre els exemples (que es recullen, tal com hem dit, a les notes) i els casos prototípics (que convindria recollir a la definició). La causa d'aquesta distinció és que el conjunt prototípic de referents d'un terme es pot considerar que forma part essencial del concepte (i, doncs, de la definició), ja que ens dóna immediatament idea de què parlem, mentre que els exemples no prototípics són realitzacions concretes, amb el mateix valor explicatiu que els casos no explícitament citats.

A la pràctica, això vol dir que és més adequat incloure a la nota tots els casos que es podrien introduir per les fórmules *com ara*, *com són*, *per exemple*, etc., i incloure a la definició tots els casos que es podrien introduir amb fórmules del tipus *sobretot*, *especialment*, *generalment*, etc.

Per exemple:

ablació *n f*

GEOMORFOLOGIA Episodi d'un procés erosiu que afecta un relleu consistent en la pèrdua de materials sòlids per arrencada i emportament.

Nota: S'aplica especialment als processos glacials.

Com que es tracta d'una caracterització prototípica, seria preferible

GEOMORFOLOGIA Episodi d'un procés erosiu, **especialment un procés glacial**, que afecta un relleu consistent en la pèrdua de materials sòlids per arrencada i emportament.

[Nota: ø]

Pel que fa a les **consideracions lingüístiques**, són les notes que ens aporten informació de tipus lingüístic sobre una denominació o un equivalent, ja sigui amb relació a l'etimologia, el registre, l'estructura sintàctica, la bondat, l'abast, etc. En aquests casos no ens referim al conjunt del terme, sinó a una de les etiquetes que el designen.

Per exemple:

acetat butirat de cel·lulosa *n m*

PRODUCTES QUÍMICS, INDÚSTRIA DELS PLÀSTICS I EL CAUTXÚ

Nota: La sigla CAB correspon a l'equivalent anglès *cellulose acetate butyrate*.

Finalment, com es deia al principi del punt, en cas de no haver-hi definició es pot utilitzar el camp Nota per fer una **caracterització essencial** del definit, que inclogui el descriptor i un o més trets. Tot i que es tracta d'una caracterització incompleta, pot resultar molt útil a l'usuari, sobretot en cas d'homografia, per determinar quin és el concepte apuntat.

Per exemple:

abrònia umbel·lada *n f*

CIÈNCIES DE LA VIDA > BOTÀNICA

Nota: Planta de la família de les nictaginàcies.

2. Presentació de les notes

És convenient que l'**encapçalament de cada nota** reculli o bé la denominació principal del terme (en cas que faci referència al significat del terme o a aquella denominació concreta) o bé una altra denominació o un equivalent del terme (en cas que faci referència a una d'aquestes formes).

D'aquesta manera, d'una banda facilitem a l'usuari la interpretació immediata de la nota, tenint en compte els múltiples valors que pot tenir aquest camp, i, de l'altra, ens assegurem que la nota figura realment al terme que li correspon, i no a un altre. [Aquesta convenció no s'aplica en el cas dels criteris, en els quals no es pot parlar de denominació sinó de títol.]

Exemple 1:

abrusament *n m*

CIÈNCIES DE LA SALUT > PSIQUIATRIA I SALUT MENTAL Model experimental segons el qual la repetida estimulació elèctrica o química de baixa intensitat de determinades zones del cervell pot provocar una sensibilització progressiva de l'estructura cerebral i generar convulsions i crisis epilèptiques.

Nota: Aquest model experimental, centrat inicialment en la gènesi de l'epilèpsia, permet explicar també determinats trastorns psicopatològics, com ara el trastorn per estrès posttraumàtic o el trastorn bipolar.

La nota fa referència al terme. Per tant, és preferible encapçalar-la amb la denominació principal:

Nota: **L'abrusament**, centrat inicialment en la gènesi de l'epilèpsia, permet explicar també determinats trastorns psicopatològics, com ara el trastorn per estrès posttraumàtic o el trastorn bipolar.

Exemple 2:

comandament de joc *n m*

PRODUCTES INFORMÀTICS Perifèric consistent en un dispositiu proveït de diversos botons o manetes que permet controlar l'acció d'un videojoc.

Nota: Els botons i les manetes poden ser digitals, si en prémer-los només poden distingir entre un senyal activat o desactivat, o analògics, si en mantenir-los premuts executen una acció de manera contínua i permeten variar la intensitat d'una acció en funció de la pressió exercida.

La nota no fa cap referència explícita al terme. És preferible recollir formalment aquesta referència:

Nota: Els botons i les manetes **d'un comandament de joc** poden ser digitals, si en prémer-los [...].

Igualment, és preferible separar amb un **punt i a part** les notes diferents, en comptes d'acumular-les en text seguit. En molts productes, a més, s'opta per numerar les diverses notes, cosa que permet identificar-les més fàcilment per fer-hi referència.

D'altra banda, a partir de la caracterització dels tipus de notes establerta en el punt 1, sembla adequat **ordenar-les** de la manera següent, en els casos de termes amb diverses notes de naturalesa diferent:

1. *Notes conceptuales*: Aporten informació complementària a la definició, sovint de tipus enciclopèdic, o bé aporten una primera caracterització en cas de no haver-hi definició
2. *Notes exemplificadores de referents*: Aporten exemples no prototípics dels referents apuntats pel terme
3. *Notes relacionals*: Aporten informació sobre termes relacionats amb una denominació o un equivalent o bé amb el significat del terme en qüestió
4. *Notes lingüístiques*: Aporten informació lingüística sobre una denominació o un equivalent o bé sobre el seu ús en el discurs

3. Fórmules de les notes

Per sistematitzar el camp de les notes, és bo recórrer sempre que es pugui a les mateixes fórmules. Així, evitant dispersar construccions per a un mateix cas, contribuïm també a la precisió i el rigor terminològic del conjunt de la fitxa.

Amb aquesta finalitat sistematitzadora, doncs, a continuació llistem diverses fórmules que convindria seguir sempre que es vulgui vehicular una informació d'aquesta mena. Per ordenar-les, hem seguit l'esquema proposat en el punt 2 d'aquesta mateixa píndola.

3.1 Notes conceptuais

Utilitat	Fórmula	Exemple
Per fer una precisió o una ampliació que afecta només un subconjunt dels referents apuntats per l'àrea temàtica	<i>En x, ...</i>	a roda <i>adv</i> CICLISME, ESPORTS DE MOTOR En una posició immediatament a continuació d'un altre vehicle en moviment, en el transcurs d'una prova Nota: En ciclisme , es considera falta posar-se a roda d'un vehicle seguidor.
Per explicar qui va crear un terme determinat	<i>El terme x va ser encunyat per...¹</i>	abstracció postpictòrica <i>n f</i> ART Corrent crític abstractogeomètric sorgit a la dècada dels 50. Nota: El terme abstracció postpictòrica va ser encunyat pel crític Clement Greenberg.

3.2 Notes exemplificadores

Utilitat	Fórmula	Exemple
Per aportar exemples dels referents del terme	<i>Per exemple, és x... Per exemple, són x...</i>	abreviatura <i>n f</i> LINGÜÍSTICA Representació gràfica reduïda d'un mot o d'un sintagma per una o algunes de les seves lletres. Nota: Per exemple, són abreviatures <i>av.</i> per <i>avinguda</i> o <i>op. cit.</i> per <i>opus citatum</i> 'obra citada'.

¹ Tot i que no és evident, sembla més adequat parlar del creador d'un terme que no pas del creador d'una denominació, ja que la creació implica una denominació i un significat associat. Només estaria justificat parlar de denominació en cas que es vulgui fer referència a la denominació concreta de la llengua original i que aquesta denominació sigui diferent de la denominació catalana proposada.

Per exemple, a *art pobre*, "La denominació italiana *arte povera* fou encunyada pel crític Germano Celant". Ara, bé, aquest cas també s'hauria pogut resoldre així: *"El terme *art pobre* fou encunyat pel crític Germano Celant".

3.3 Notes relacionals

Utilitat	Fórmula	Exemple
Per aportar els subordinats del terme	<i>És un x el... Són x el...</i> [EN UNA LLISTA INCOMPLETA O QUE CREIEM QUE POT SER INCOMPLETA]	accés aleatori <i>n m</i> INFORMÀTICA Accés que permet d'introduir-se en la memòria d'un ordinador [...]. Nota: Són dispositius d'accés aleatori la memòria d'accés aleatori (RAM), la memòria només de lectura (ROM) i la memòria només de lectura programa-ble (PROM).
	<i>Els x es classifiquen, segons y, en...</i> [EN UNA LLISTA QUE SABEM QUE ÉS EXHAUSTIVA]	aire <i>n m</i> HÍPICA Manera d'avançar un cavall. Nota: Els aires es classifiquen, segons l'origen, en aires naturals i aires artificials [...].
Per aportar els partitius d'un terme que són parts d'aquest terme	<i>Un x està format per...</i> [ENUMERACIÓ COMPLETA DE LES PARTS]	arma <i>n f</i> ESGRIMA Instrument d'un tirador [...], que serveix per a atacar i defensar-se durant un combat. Nota: Una arma està formada per la fulla, l'empunyadura i la cassoleta.
	<i>És una part de x... Són una part de x...</i> [ENUMERACIÓ NOMÉS D'ALGUNES PARTS]	carrosseria <i>n f</i> AUTOMOBILISME Conjunt estructural d'un automòbil [...], utilitzat per a allotjar els ocupants i protegir els mecanismes. Nota: És una part de la carrosseria la volada.
Per aportar els partitius d'un terme que són fases d'aquest terme	<i>Un x es compon de...</i>	braçada <i>n f</i> NATACIÓ Cadascun dels moviments cíclics complets d'un braç efectuats dintre i fora de l'aigua en nedar. Nota: Una braçada es compon de les fases d'atac, empenya i recuperació.
Per aportar un terme associat	<i>Els x s'utilitzen en... Etc.</i> [SEGONS QUINA SIGUI LA RELACIÓ D'ASSOCIACIÓ ESTABLERTA]	aeromodel <i>n m</i> VOL AMB MOTOR Model a escala reduïda d'una aeronau, capaç de volar lliurement. Nota: Els aeromodels s'utilitzen en la pràctica de l'aeromodelisme.
Per distingir entre termes pròxims per la forma	<i>Convé distingir un x d'un y, (que / en què...)²</i>	bròcoli <i>n m</i> AGRICULTURA > HORTICULTURA, ALIMENTACIÓ > VERDURES. LLEGUMS Hortalissa de la família de les crucíferes, derivada mitjançant el cultiu selectiu de la col silvestre [...]. Nota: Convé distingir el bròcoli (<i>Brassica oleracea</i> var. <i>italica</i>) del bròquil (<i>Brassica oleracea</i> var. <i>botrytis</i>).

² Com es pot observar, si ja hi ha definició és innecessari tornar a caracteritzar en la nota el terme x a què correspon la fitxa. Així, la fitxa

assolellament *n m*

ENERGIA SOLAR Quantitat de radiació solar rebuda per un cos per unitat de superfície i per unitat de temps.

Nota Convé distingir *assolellament*, que és la quantitat de radiació solar rebuda per un cos per unitat de superfície i per unitat de temps, de *insolació*. *que* és l'interval de temps, en un període de temps determinat, en el qual brilla el Sol,

seria millor resoldre-la així:

Nota Convé distingir *assolellament* de *insolació*. *que* és l'interval de temps, en un període de temps determinat, en el qual brilla el Sol.

Utilitat	Fórmula	Exemple
Per distingir entre termes pròxims pel concepte	<i>Convé distingir un x d'un y, (que / en què...)</i> ³	al·lucinació <i>n f</i> PSIQUIATRIA Percepció d'un objecte o d'un estímul exterior inexistents, que un individu considera com a reals. Nota: Convé distingir una al·lucinació d'una il·lusió, en què un estímul extern real es percep o interpreta de manera errònia.

3.4 Notes lingüístiques

Utilitat	Fórmula	Exemple
Per indicar l'origen d'una denominació o un equivalent	<i>La denominació x prové de... L'equivalent (anglès, etc.) x prové de...</i> [PER RECOLLIR L'ETIMOLOGIA D'UNA FORMA]	romanita <i>n f</i> CIÈNCIES DE LA TERRA > MINERALOGIA > GEMMOLOGIA Varietat d'ambre de color groc, verd o blau. Nota: La denominació romanita prové del lloc de procedència, Romania.
	<i>La sigla x correspon a l'equivalent (anglès, etc.) y</i> [PER RECOLLIR L'ORIGEN D'UNA SIGLA]	xarxa telefònica commutada pública <i>n f</i> TELECOMUNICACIONS Xarxa telefònica commutada per a la transmissió de veu. Nota: La sigla PSTN correspon a l' equivalent anglès <i>public switched telephone network</i> .
	<i>La denominació x és una lexicalització de la sigla d'origen (anglès, etc.) y</i> [PER RECOLLIR L'ORIGEN COM A SIGLA D'UNA DENOMINACIÓ]	radar <i>n m</i> ELECTRÒNICA Aparell que permet de localitzar i d'identificar un objecte tot avaluant-ne la distància a què es troba [...]. Nota: La denominació radar és una lexicalització de la sigla d'origen anglès RADAR (radio detection and ranging, 'detecció i localització mitjançant ones de ràdio') .
	<i>La denominació x és un acrònim format a partir de y</i> [PER EXPLICAR UN ACRÒNIM]	bit <i>n m</i> TELECOMUNICACIONS Dígit utilitzat en el sistema de numeració binari, representat generalment pels símbols 0 i 1. Nota: La denominació bit és un acrònim format a partir de la denominació anglesa <i>binary digit</i> ('dígit binari').
Per indicar usos morfològics d'una denominació o un equivalent no estàndards o complexos	<i>El plural de x és y</i> [PER RECOLLIR UN PLURAL DIFÍCIL PER A UNA FORMA NOMÉS CATALANA]	assegurança multirisc <i>n f</i> ECONOMIA. ASSEGURANCES Assegurança que cobreix, en un sol contracte i respecte al mateix interès, riscos que pertanyen a diversos rams. Nota: El plural de assegurança multirisc és assegurances multirisc.
	<i>En (català, etc.), el plural de x és y</i> [PER RECOLLIR UN PLURAL DIFÍCIL EN UNA LLENGUA PER A UNA FORMA EXISTENT EN DIVERSES LLENGÜES]	box <i>n m</i> ESPORTS > ESPORTS DE MOTOR Recinte destinat a l'assistència mecànica i tècnica de cadascun dels vehicles participants en una cursa de motor. Nota: En català, el plural de box és boxes.

³ Vegeu la nota 1.

Utilitat	Fórmula	Exemple
	<i>En (català, etc.), x té la mateixa forma en singular i en plural</i> [PER RECOLLIR UN PLURAL INVARIABLE]	amish <i>n m, f</i> RELIGIÓ > CRISTIANISME Membre d'una comunitat cristiana anabaptista fundada a Suïssa al segle XVII per Jacob Amman. Nota: En català, <i>amish</i> té la mateixa forma en singular i en plural.
Per indicar el règim d'un verb preposicional	<i>El verb x regeix habitualment la preposició y. (Per exemple, ...)</i>	apel·lar <i>v prep</i> DRET. ADMINISTRACIÓ PÚBLICA Recórrer davant el jutge o el tribunal superior [...]. Nota: El verb <i>apel·lar</i> regeix habitualment la preposició <i>contra</i> . Per exemple, <i>part contra la qual s'apel·la</i> .
Per indicar la pertinença d'una denominació o un equivalent a un registre determinat	<i>La denominació x és pròpia d'un registre col·loquial</i> [PER A UN ÚS COL·LOQUIAL RECOLLIT COM A DENOMINACIÓ]	neu granulada <i>n f</i> neu sal <i>n f sin. compl.</i> NEU I ESPORTS D'HIVERN Neu vella formada per grans grossos i arrodonits [...]. Nota: La denominació <i>neu sal</i> és pròpia d'un registre col·loquial.
	<i>En un registre col·loquial, també es denomina x, en al·lusió a...</i> [PER A UN ÚS COL·LOQUIAL NO RECOLLIT COM A DENOMINACIÓ]	malamut d'Alaska <i>n m</i> MÚIXING I PULCA Gos d'origen àrtic de pèl abundant i espès de color gris o negre [...]. Nota: En un registre col·loquial, també es denomina <i>locomotora de l'Àrtic</i> i <i>locomotora de les neus</i> , en al·lusió a la seva gran resistència.
Per indicar l'abast diferent d'una denominació o un equivalent	<i>La denominació x no té un valor genèric, sinó que...</i> <i>L'equivalent (anglès, etc.) x no té un valor genèric, sinó que...</i> [PER RECOLLIR UN ABAST MÉS REDUÏT]	joquei <i>n m, f</i> CURSES DE CAVALLS Genet professional especialitzat en curses de cavalls. Nota: La denominació <i>menador -a</i> i l'equivalent castellà <i>conductor -a</i> no tenen un valor genèric, sinó que s'utilitzen únicament en la modalitat de trot enganxat.
	<i>La denominació x té un valor genèric que...</i> <i>L'equivalent (anglès, etc.) té un valor genèric que...</i> [PER RECOLLIR UN ABAST MÉS AMPLI]	mesurament de llançament <i>n m</i> ATLETISME Mesurament en què es determina la distància coberta per un atleta amb un llançament [...]. Nota: L'equivalent anglès <i>measurment of field events</i> té un valor genèric, que val tant per al terme <i>mesurament del llançament</i> com per al terme <i>mesurament del salt</i> .